

Malá knížečka o věku starém

Malá knížečka o věku starém, kterouž jsem sobě vypsal k svému potěšení, jsa v šedesáti čtyřech létech věku svého. Ten čas ve Vitochově zůstávající.

Thomáš Juren z Prosetina. Léta 1814.

Kantor odložil brkové pero a promnul si oči. Světlo plápolající svíce prozařovalo světnici, zatímco za malým děleným okénkem pomalu padal soumrak.

Hospodin světlo mé, a spasení mé, kohož se budu báti? Hospodin sila života mého, kohož se budu strašiti?

V hlavě mu poletovaly všechny ty žalmové veršiky, které od mládí slychával. Jak se mu líbila jejich božská vznešenost, tehdy stejně jako teď. Jenže mezitím uplynul celý dlouhý život bolesti a zklamání, ale také vítězství. Nemohl si nevzpomenout na své první kázání, jak se jeho slova rozléhala v hlubocké kapli do srdcí stovek lidí. Ani kaple všechny nestačila pojmut. Přišli a stáli venku.

– Jako hladový, když nasycení dojde, jako dlouho nemocný, když se uzdraví, jako vězeň, když se tížících pout zbaví...

Za titulní stranou, kde, čerstvě dopsáno, dosychalo zdobné písmo, čeká ještě na dva tucty drobných, kantorem Jurenem pečlivě seřiznutých listů s tužkou narýsovanými řádky – zatím ještě prázdných. Důstojný základ pro útlu knížečku. Sepisování však stálo teprve na začátku, tak jako onen předvečer svátku Povýšení svatého kříže.

Věkové naši rychle a rozličně se mění, dnové naši na zemi jsou zlí, krátcí a všech béd plní. Učení a slavní hvězdáři to vyhledali a na tom se snáší, že jest Země nyní o šest set a šedesáte mil k Slunci blížeji, nežli za časů zkušeného hvězdáře Prolomea, který živ byl za císaře Hadriána léta Páně 120. Není takové okršlků nebeských složení jako prve. Světél nebeských již není taková jasnost a v předvídání úrod zemských moc, jako byla za paměti našich předků. Vzdaluje se Nebe i Země smyslům lidským?

Co dím já, nejspíše proto tak jest, že i všecka spousta a tíž světa pomalu chřadne a umdlévá, daleko je prvnější čerstvost. Stárne jistě všechen tento svět, mají města a obce svůj věk, však mají od Boha uložené cíle, domové i stromové. A jak apoštol svědčí, věci tyto stvořené nám stále k užítu slouží. Marnosti jsouc poddané, svým jakýmsi způsobem úpějí, vzdychají a čekají vysvobození.

Chřadnout a umdlévat. Přijmout úděl starců?

Vždyť nyní se i mně již můj věk na odpoledne obrátil.

Vyhasl očí žár, bledé rty, v ústech zubů pár,

svrab a prašivina, všech údů třesení

zde, starče, viz, toť celé tvé jmění?

Jaképak příčiny jsou takové staroby?

Příčiny blízké a přirozené jsou, totiž na všechny lidi připadající:

- 1. Studenost a horka přirozeného zbavení a vlhkosti rozmnožení.*
- 2. Kteří jsou starostliví a hrubě pracují, dříve šediví. Taktéž nestřídmosti: Lidé předčasně stárnou, rozmanité nemoci i smrt na sebe uvodí.*
- 3. Skrze chlípnosti a nečistoty také starost přichází, studené a mdlejší tělo učiněno bývá.*
- 4. Hněv: Jestli bez hněvu býti nemůžeme, hněvejme se a nehřešme.*
- 5. Zármutek také mnohé zemdlívá a sílu srdce odnímá.*
- 6. Nenasyčená žádost zboží a peněz shánění je také přítelem stárnutí.*
- 7. Jakož i také velice škodí a k starosti přivádí závist.*

Ještě mnozí i leností chřadnou, která mnohé nemoci plodí a jak mladým, tak i starým velice škodí.

A já? Jako vysoký, starý strom si připadám. Takový jsem už vícekrát a zase včera ve snu viděl ležet na zemi, avšak on se náhle velice rozzelenal a já u samého jeho vršku stál. Snad ten dlouhý vysoký strom dlouhost mého věku znamená, poněvadž mne Pán Bůh z milosti dlouhým věkem obdařil.

Naše síla je v kořenech, kterými skryté a oddaně prožíváme místo, kde jsme vyrůstali, v počátcích. Hranečníky cest zarazilo dětství.

Krásné, ale pohled zpátky přináší bolest. Všechny ty veliké stromy poraženy, krajina, kterou jsme prošli, vše je jinak, naopak.

Zbyl jen odlesk světla – uvnitř nás.

Památka na ty, které jsme potkali, kdo něco znamenal v našem životě.

LPět na tradici, řekne se. S dobrým důvodem.

Stejně. Věcí starých sobě málo lidí váží.

Velikou dychtivost naopak projevují u novot, věcí nových, které mají za lepší, jakoby časové snad stále a stále k větší dokonalosti spěli. A ve věku budoucím pravý ráj na zemi nastal. Však hle—! Copak jsem lepší, než moji otcové?

Podobně velikými chválami mívají obyčej lidé vychvalovati věk mladý, říkajíce: Mladost – radost, léta mladá jsou jako jaro a léto, v nichž rozkoší plno. A zase, jakoby věk mladý všech těžkostí byl prázdný, za věc nejbídnější pokládají věk starý.

Odchází od starců síla, jsou mdlí a nestateční, a tak i bídní? Odpovídám: Jaká toho škoda, jestli starost zemdlívá tělo, které bojuje proti duši? Však vlastní síla člověka jest síla mysli. Síla vnitřní, kteráž nás přes strasti nemocí nejvíce přenáší. Apoštol píše, že z nemoci a mdloby své ne škodu, ale rozkoš a veliký užitek bral. Neboť řekl: Když mdlím, tedy silen jsem.

Jaká nepohodlí, jaké strasti a nebezpečství mohl bych vyčísti věku mladému, kdybych se na to vydati chtěl. Však to jistě jest, že mladý věk je drzý, bezuzdný, k bujnosti, pýše, prostopášnosti schopný, mnohými zlými žádostmi pokoušen bývá, a někdy v rozličná bláznovství úprkem padá. Za jaké laciné tretky a cetky vyměnili by svou moc! A pak zde stojí nazí, prázdní. Zlem zčernalé schránky červům k sežrání.

Již Homér píše, že začasťe nemoudří a ztřeštění bývají, s rozumem blázníce. Mladí v rozličných pokušeních a nebezpečstvích se zmítají, tak jako v nějakém mořském vlnobití. Staří pak už na břehu jsou anebo jej zblízka spatřují.

Může-li pak snad větší bouře a vichřice býti, než o domov přijít, hanebně vyhnán od svých bratří ve víře? Dvaadvacet let uplynulo již od toho neblahého roku 1792, co jsem se s manželkou a dětmi na cestu vydal. Jsouce odevšad vypovězení, co činit a kam se dít nevědouce, tu by mohl každý pomyslet, jak nám okolo našeho srdce bylo, tu byla ouzkost,

u našich nepřátel posměch a radost. 5. ledna roku následujícího odstěhovali jsme se v čase největší zimy do obce Vítochova do tohoto, kdysi Jiříka Koukala, tenkrát však pustého, skoro bez oken stavení. Jediné zde v světnici. Na břehu?

Ó potvorníci potvorní i s vaším křesťanstvím a helvetstvím! Vždyť já jsem vám tam to slavné shromáždění – to jest toho vašeho helvetského náboženství – začal a založil! Nejináč jste se mnou všichni zacházeli, jako byste nebeští andělé byli a já mezi vámi ďábel. Ba ledajaká bába a dost mizerné děti, i mnozí, které jsem číst naučil, abychom se do horoucího pekla, kam se máme klidit, tak nám tehdy do očí mluvili. Taková tedy byla ta hlubina plná rozličného nekřesťanského šeredství, o které se mně předtím ve snách zdálo!

Ano, žádost cti, nevhodnost, lakomství, zlá domněnka, nedůvěra či netrpělivost zajisté touž měrou podjímá a pokouší mládence jako starce, to je ze všech, všech časů historie dobře patrné. Ale starci – těší se, že žádostí těch zlých, vášnivých a bláznivých jsou jako nějakých nezbedných pánů zproštěni. Těší se, že o ty světské rozkoše, k nimž se mnozí zdají býti narozeni, nestojí. Těší se, že k umrtvování těla a k přemýšlování o věcech nebeských jsou způsobnější, a k tomu lepší příčiny mají. Když se od těch vln a libostí těla zdržují, mají méněji tesknosti, mají víc vážnosti, kterážto jest věku starého nejvyšší poctivost.

Mladost ovšem – mravy lidí starých obdařena a radami, starým obyčejem ohrazena – niterak se netupí.

Jestli mladí zacházejí s meči a kopími, staří s moudrými radami. A tak se jim nemůže ani to přičíst, že se zahálčiví býti zdají, poněvadž jiným, co by dělat měli, vyměřují. Odtud mají mít mladí nad rozkazy a rozmlouváními starcův zalíbení, a od nich mnohých užitek nabývají.

Porgias nějaký, maje sto a sedm let věku svého a jsa tázán: Proč by tak dlouho chtěl v živobytí zůstat? Odpověděl: proto, že nemám co na stáří žalovati. Raději se budu těšiti, že jsem rozvázán ze svazku té nezkrocené bujnosti a takto mnohých nebezpečností osvobozen. Jestliže tu někteří přece chtějí něco haněti, hanějte své mravy zlé, hanějte věk v obzervství strávený, který zpět vrátit nejde! Mladí v věci světa se zaplétají, svých marností hledí, žerou, hýří, pijí. I kdyby tento celý svět proti mně stál, jako stařec ony věci zemské opomím a v nebi, kdež poklad můj jest, svou myslí bydlím.

Díš-li opět: I starci pobožní se podruhé dětmi stávají. Odpovídám: I ti dvakrát děti své Anděly mají, tak, jak Pán malým dítkám slibovati ráčil. I ti dvakrát děti běh svůj, když podle uložení šťastně dokonávají, milou a líbeznou památku po sobě zanechávají.

Co se však mého od Boha uloženého Správce nad losy osudu týká, tak soudím, že jsem sobě s sebou na tento bídný svět tuto cedulku losu mého přinesl, kde jistě bylo takto napsáno: Budeš v nenávisti u všech pro jméno své. Plakati a kvíliti budeš ty, ale svět se bude radovati.

K zčernalému stolu v rohu světnice usedal kantor každého dne. Tak i dnes... Ruce volně sepjaty a jeho oči snad jakoby pochmurně hleděly do prázdna. V tichu večera se toulal bezpočtem obrazů své mysli. Bezpočtem myšlenek, scén svého příběhu, aby spatřil nezvolenou cestu od neštěstí. Na kterém rozcestí?

Těž své dítky uhlídáš vůkol svého stolu jako strůmky v jarní čas, když kvetou pospolu.

Kdybych jen se svým milým synáčkem Josefem toho jistého dne druhého v únoru roku Páně 1794 nešel k rychtářovi ve Vítochově! On cestou tak velice na ledě upadl, že ani sám vstát nemohl. Ihned potom dostal těžký, škodlivý kašel a mnoho neděl k smrti stonal. Jaký to pohled do očí dítěte mého umírajícího?!

Při tom také brzy roznemohla se na kašel má nejmilejší dceruška Františka, a tak ty rozmilé dítky spolu dlouho k smrti stonaly, a potom – dne 8. dubna umřela Františka a k své sestřičce do jednoho hrobu pochována jest. Potom 30. dubna usnul můj rozmilý synáček Josífek a v dědině Veselím při svých sestřičkách pochován. A já jsem při pochovávání všechněm těm svým rozmilým dítkám místo jinšího kantora pohřební písně odzpíval.

– Ach nechtějte naříkati a plakati vy Rodičové moji, jenž jste mně na Svět zplodili, vyprosili na věčném Stvořiteli. –

I majíce my ten čas ještě nejstaršího syna Ignáce, kterýžto byl jest od náture zdařilý syn. V mravu a manýru dokonalý, a mně jakožto otci ve všem poslušný. Kdežto jsme se spolu velmi milovali a říkáje jako vlastní bratři dle postavy byli, všudy jsme spolu chodívali a aspoň spolu se těšivali, poněvadž mně všechny jiné dítky pomřely.

Kdykoli on, můj syn, na noc doma zůstával, vždycky jsem sám životně každého večera, když jsme spát jít měli, dvéře pro svou důvěrnost zavíral, přitom také za ochranu a opatrování Pána Boha prosil a žádal. Až pak jisté noci, totiž 17. máje roku 1797 majíce tak, jako jindy jsem činíval, učinit, a Pána Boha za ochranu a opatrování prosit, toho jsem zanedbal a neučinil, a ten a takový prostředek, jakkoli nedostatečný, jsem opustil. Ale divného něco bylo, jakoby se mi v té věci mé na odpor postavilo.

A tu nenadále sem přišli vojáci, vzali ho a potom dne 21. máje právě v křížovou neděli ráno mého syna pouty a řetězem na nohách spjatého do města Jihlavy vezli, a on sobě na té smutné cestě na svůj klarinet pískal.

Na druhý den, totiž 22. máje v křížové pondělí o desáté hodině ráno jej v mé přítomnosti odvedli.

Do války.

Ale, ale, ach, tu se nám jednomu i druhému naše spolu láskou spojené a upřímné srdce na sta kusů roztrhnout a rozsypat mohlo.

Bože, kde je milosrdenství? Jaký bude užitek z mé krve, jestliže sestoupím do jámy? Zdaliž tě prach oslavovati bude? Zdaliž zvěstovati bude Pravdu tvou?

Žádný, buď starý neb mladý, nic neví, kterak se s tělem jeho stane, nepravím do roka, ale do večera. Co jiného jest člověka život, než cesta k smrti.

Čekání trvalo dvanáct let.

A mne pak ku konci až roku 1809, dne 19. listopadu Pán Bůh těžkou nemocí navštívil ráčil, takže jsem asi dvě neděle velice těžce stonal a můj syn mě v mé nejtěžší nemoci navštívil. Přišel – v první neděli adventní, totiž dne 3. prosince z vojny propuštěný.

Ach, jak my lidé sobě mnohé věci počítáme za zlé a nepohodlné, ježto nám velice potřebné a ke všemu dobrému nápomocné jsou.

Kdo ji bude čísti? Kantor Juren se podíval zkoumavě do okna. Soumrak již definitivně ustoupil před chladem zářijové noci a na dosud jasném obzoru se objevily první hvězdy. V bezmračných dnech zdálo se tenkrát nebe mnohem vyšší a hlubší a hvězdy se začaly dotýkat země tam, kde les na svazích vystřídala kamenitá pole.

V rukou tvých jsou časové moji.

A jako všechny věci jiné na světě scházejí, tak člověk; stará se, chřadne, mění se, schází a mizí. Také všichni lidé, i já jistý cíl života od Boha uložený mám, k němuž po několika stupních věku svého běžím, z nichž ten poslední jest stáří.

Řekne-li kdo, že proto se onen stupeň poslední mnohým bídný zdá, neboť není daleko od smrti, a smrt jest věc ze všech věcí strašných nejstrašlivější, odpovídám: Že ti bloudí a domněním falešným se svádí, kteří míní, že sami starci jsou smrti blízcí. Kdo o tom neví, že v mor vždycky více mře dětí, více mužů silných, více lidí mladých než starých. Těla mladých snázejí se nakažují, než starých. Summou: Smrt všem úklady činí, žádnému, ani věku, ani pohlaví, ani důstojnosti neodpouští. Smrti jak staří, tak mladí zároveň čekati musejí. Kdokoli k životu jest narozen, také k smrti jest odložen.

Řekne-li kdo opět: Naději mají a důvěří se aspoň mladí, že dlouho živi budou, odpověď: Jestli se důvěří, nemoudře se důvěří. Nebo co nesmyslnějšího, jako věci nejisté za jisté, nepravé za pravé u sebe míti? Snad to staří před mladými mají, že lehčeji umírají. Jako dříví ohněm, sluncem neb větrem vysušené shoří pojednou. Syrové pak vláhu vodní jako slzy neb pot, dým jako úpění, syčení jako kvílení ze sebe vydává, než se strávití dá. Tak staří pokojně, jako mladí násilně umírají.

Řekneš-li dále, jestli dlouho živi jsme, mnoho věcí zlých, proti vůli své viděti musíme. Ovšem, ale zas mnohé věci dobré a líbezná, jichž hodni nejsme, viděti můžeme. Ó kdybych dokázal svět nyní pozorovat čistým zrakem dítěte, očima doširoka otevřenými.

Co máme činiti my lidé, abychom dlouhověcí býti mohli?

Prorok David dí: Který člověk žádostiv jest života a miluje dny dobré, odstup od zlého a čiň dobře, hledej pokoje a stíhej jej. A toť jsou lékařství, kterých nám Pán užívati velí k rozšíření dnů našich.

Vzpomněl-li by ještě někdo u konce zapomnětlivosti, totiž, že starci jsou bez paměti, věděti má, že někdy na některé věci zapomenouti jest věc dobrá. Byť by pak na něco zapomínali, dosti jest, když se jen na Stvořitele a Vykupitele svého rozvzpomenou. Na něj když pamatují, na všecko pamatují. To se pak mluví o starcích ctných a vážných, a ne nectných a nepřikladných. Nebo kdo by sbíral z trní hrozny a z bodláčí fíky?

Nejsou ovšem ani dobří starci béd a těžkostí prázdni, však když je trpělivě nesou, náruživosti své zkrocují a dobré svědomí zachovávají, mají své měšťanství v Nebi, svou Silu

v Pánu, v němžto všechno můžeme, i svět přemoci.

Jen o kus míň, než anděl smí. Každý souzen bude sám.

Roku 1809 dne 17. ledna šel jsem z Olešnice z jarmarku domů a bylo velice zima. Já jsem ten den od rána až do večera pro zanedbalost nic nejedl (a peníze jsem měl!). Když jsem tam odtud dokonale šel, tu mne dohonil můj bratránek Vojtěch Juren, který též z Olešnice, ale na saních jel a mě k sobě na saně vzal. Já byl dobře od chůze zahřátý, takže jsem přenáramně vystydl. Jak jsem ze saní sešel, tolik mnou zima prostoupila, až jsem co činit nevěděl. Však jsem bídě až do údolí do Chudobína šel a odtud jsem již umdlívat začal, až přijda nad Chudobín do lesa, tam jsem jakési veliké ohnivé světlo jako kolo nad lesem viděl, a tu se mně začala paměť tratit. Co však jsem pak spatřil, nemohu slovy lidskými popsat –

*Tu viděn jest všecken svět, vše blízké mi i vzdálené, minulé i budoucí,
věky všechny, myriády let,
nebesa i se souhvězdími,
jen jako záblesk kratičký
a všechno, všechno zřítilo se do nicoty,
do nebytí, leč tiše tak
jako mlha vytrácí se.
A již jen černočerná tma
zcela mne pohltila.*

Teď stržen závoj z očí mých.

Jak dlouhý čas vše trvalo, nevím sám. Až mne pojednou manželka a můj syn Ignác retovali a za dobrou chvíli vzkřísili a k paměti přivedli.

Odvrhli jsme božský řád, jež světu jeho Tvůrce dal. A život všeho stvoření člověk do svých rukou vzal. Zajásali nad tím andělé zavržení!

Duše má předěšena jest náramně, ty pak Hospodine, až dokavad?

Z pohroužení jej vytrhl zvuk půlnočního zvonu. Dvanácte úderů z kostelní věže prolétlo v ozvěnách ztemnělou krajinou. Sfouknul svíci. Ráno moudřejší večera. V knize zbyl ještě jeden volný list. Tohle není konec.

Cena stáří je v doteku věčnosti.

Tomáš Juren (1750 - 1829) kantor, evangelický kazatel, spisovatel a výtvarník byl skutečnou postavou, symbolem zmizelých časů na Českomoravské vysočině. Jeho **Malá knížeczka o věku starém** dnes odpočívá v přítmi depositářů Horáckého musea v Novém Městě na Moravě. Poslední list tohoto zapomenutého dílka zůstal prázdný. Rukopis nebyl nikdy vydán.

Sixtus Bolom: Malá knížeczka o věku starém (jak uvažoval stařec o stáří v knize staré 200 let). In: Staří lidé okolo nás, vydal Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové, Praha 2007. s. 111-119.

